

رابطه مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پایه ششم دوره

ابتدایی شهر کرمانشاه

علی سنجری^۱

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه پیام نور، واحد قم، قم، ایران. (نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هشتم، شماره پنجاه و ششم، سال ۱۴۰۲، صفحات ۵۴۷-۵۳۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۰۶

تاریخ وصول: ۱۴۰۲/۰۱/۲۲

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر رابطه مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود. پژوهش حاضر با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی است؛ همچنین این پژوهش با توجه به گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. در پژوهش حاضر جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ تشکیل دادند. جهت انتخاب حجم نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای تعداد ۲۰۰ نفر انتخاب شد و به پرسشنامه‌های هوش هیجانی شات، مهارت‌های ارتباطی کوئین دام و موفقیت تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۰) به صورت مجازی پاسخ دادند. نتایج نشان داد مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی توان پیش‌بینی موفقیت تحصیلی در دانش‌آموزان را دارند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی از عوامل مؤثر و مرتبط با موفقیت تحصیلی هستند که این نکته می‌تواند مورد توجه مراکز آموزش و پرورش و معلمان و دانش‌آموزان قرار گیرد.

کلیدواژه: مهارت‌های ارتباطی، هوش هیجانی، موفقیت تحصیلی، دانش‌آموزان.

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هشتم، شماره پنجاه و ششم، سال ۱۴۰۲



مقدمه

در هر جامعه سلامت دانش آموزان اهمیت ویژه‌ای دارد و توجه به بهداشت روانی آنان کمک می‌کند تا از نظر روانی و جسمی سالم بوده و نقش اجتماعی خود را بهتر ایفا کنند. در جهان کنونی موفقیت تحصیلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. جوامع پیشرفته و در حال پیشرفت تأکید زیادی بر موفقیت، رقابت و پیروزی دارند. عملکرد تحصیلی به‌تمامی درگیری‌های دانش‌آموز در محیط مدرسه اشاره دارد که دربرگیرنده‌ی خودکارآمدی، تأثیرات هیجانی، برنامه‌ریزی، فقدان کنترل پیامد و انگیزش می‌باشد (جلیلیان، ۱۴۰۰). موفقیت تحصیلی، به‌وسیله‌ی تمایل دانش‌آموزان (انعکاس رویکردها، سماجت‌ها و سطح علاقه) در مورد موضوعات تحصیلی، هنگامی که دانش و مهارت دانش‌آموزان با یک استاندارد عملکردی سنجیده می‌شود، تعریف می‌گردد (کاسارینگ، نیلسن، ساپازینسکی، لاسن و لهما، ۲۰۲۰). ماو^۲ (۲۰۱۹) موفقیت تحصیلی را چنین تعریف کرده است: مجموعه رفتارهای تحصیلی است که پیشرفت و پسرفت تحصیلی را در زمینه‌ی معلومات بیان می‌کند. البته این عملکرد می‌تواند عوامل دیگر مرتبط با تحصیل از جمله فعالیت‌های کلاسی و دانشگاهی و تعامل با همکلاسی‌ها و معلمان را نمایان سازد (ماو، ۲۰۱۹). از این رو می‌توان گفت موفقیت تحصیلی جزء مهمی در یادگیری است و نقش مهمی در کمک به دانش‌آموزان در فعالیت‌های تحصیلی دارد. موقعیتی است که به رفتار و مسیر نیرو می‌دهد و آن‌ها را حفظ می‌کند، به عبارتی شامل اهداف و فعالیت‌هایی است که هدف آن ایجاد انگیزه برای حرکت و عمل است. همچنین مجموعه‌ای از باورها، ادراکات، ارزش‌ها، اطلاعات و اقدامات است که کاملاً با یکدیگر مرتبط هستند (سوهاگ، لاریک، تاگار و سولانگی^۳، ۲۰۱۶). موفقیت تحصیلی به‌وضوح تحت تأثیر متغیرهای بی‌شمار و مرتبطی قرار می‌گیرد. مطالعات پیشین عوامل متعددی را شناسایی کرده‌اند که بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در مراکز مختلف تأثیر می‌گذارد. این عوامل شامل؛ حضور در کلاس، سن، سبک‌های یادگیری و انتظارات، جنسیت، تعداد اعضا کلاس، شرایط ورود، درآمد خانواده (علی، مونیر، حیدر، خان و احمد، ۲۰۱۹؛ به نقل از رحمتی، ۱۳۹۸). دانش‌آموزان، بر حسب موقعیت، نیازها، شایستگی‌های فردی و شخصیتی، اهداف متفاوتی از موفقیت تحصیلی دارند که به‌وسیله‌ی واسطه‌هایی مثل الگوی شناختی، عاطفی و رفتاری تعیین می‌شود. هم‌چنین عوامل فردی، ارتباطی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و آموزشی در موفقیت تحصیلی مؤثر است (زینلی پور، زارعی و زندی نیا، ۱۳۸۸).

یکی از عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی، مهارت‌های ارتباطی می‌باشد. به عقیده کولی ارتباط مکانیسمی است که روابط انسانی براساس و به‌وسیله آن به وجود می‌آید و تمام مظاهر فکری و وسایل انتقال و حفظ آن‌ها در مکان و زمان بر پایه آن توسعه پیدا می‌کند. ارتباط حالات چهره، رفتار، حرکات، طنین صدا، کلمات، نوشته‌ها، چاپ، راه‌آهن، تلگراف، تلفن و تمام وسایلی که اخیراً در راه غلبه انسان بر مکان و زمان ساخته شده است را دربر می‌گیرد. باوجود آنکه ارتباط بین فردی بزرگ‌ترین دستاورد بشری محسوب می‌شود، افراد معمولی، به‌خوبی قادر به برقراری ارتباط نیستند. ارتباط سطح پایین، ممکن است به‌تنهایی، به دوری از دوستان، همسر،

¹ - Kasaring, Mons, Nielsen, Sapaczynski, Lassen and Lehmann

² -Mau

³ - Sohag, Larik, Tagar and Solangi

کودکان و نیز عدم کارآیی شغلی منجر شود. مهارت‌های ارتباطی به مجموعه‌ای از روابط بین‌فردی اشاره دارد که شامل یادگیری مهارت‌های شنیدن، گوش دادن و حل اختلاف است (هارگی^۱، ۲۰۱۶). برقراری ارتباط میان فردی، زمانی صورت می‌گیرد که افراد با هم تعامل^۲ (ارتباط متقابل) داشته باشند. هر ارتباطی یک تبادل است و حداقل دو نفر باید در آن شرکت داشته باشند. افراد به طرق گوناگون با یکدیگر صحبت می‌کنند، گوش می‌دهند، مشاهده می‌کنند و نسبت به هم واکنش نشان می‌دهند و اطلاعات بسیاری ردوبدل می‌کنند و این همان شیوه‌های زندگی اجتماعی است (کایوند، شفیع آبادی و سودانی، ۱۳۸۸). مهارت‌های ارتباطی به فرد این توانایی را می‌بخشد که مسئولیت‌های نقش اجتماعی خود را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران با خواست‌ها و نیازها و مشکلات روزانه به ویژه در روابط بین‌فردی به شکل مؤثری روبرو شود. ارتباطات غیر مؤثر جلوی شکوفایی انسان را می‌گیرد و برای روابط حکم سم را دارد و حتی روابط را تخریب می‌کند. ما درگیر ارتباطات می‌شویم تا هویت پیدا کنیم و با دیگران پیوند برقرار کرده و پیوندمان را عمیق‌تر کنیم. پس اساس زندگی و خوشبختی ما را همین ارتباطات میان فردی می‌سازند (جولیا تی؛ ترجمه فیروزبخت، ۱۳۸۴). مهارت‌های ارتباطی دارای دو بعد کلامی و غیرکلامی است. رفتارهای غیرکلامی دامنه‌ی وسیعی از ارتباطات بین فردی انسان‌ها را در برمی‌گیرند. از طرف دیگر قابلیت‌هایی وجود دارد که به ما کمک می‌کند یاد بگیریم چگونه گوینده خوبی باشیم تا هنگام گفت‌وگو، طرف مقابل احساس موردحمله قرار گرفتن نکند. یادگیری این مهارت‌ها و توانمند شدن در آن‌ها باعث سهولت ارتباط، احساس درک شدن توسط طرف مقابل، تعامل احساسی با وی و درنهایت ارتباط مؤثری می‌شود که در آن گوینده و شنونده احساس مطلوب همدلی و همراهی را تجربه می‌کنند. مهارت‌های ارتباطی به منزله آن دسته از مهارت‌هایی هستند که به‌واسطه آن‌ها افراد می‌توانند درگیر تعامل‌های بین‌فردی وارد فرایند ارتباط شوند، یعنی فرایندی که در طی آن، اطلاعات، افکار و احساس‌های خود را از طریق مبادله پیام‌های کلامی و غیرکلامی با یکدیگر در میان می‌گذارند (سبزی، ۱۳۹۱) و به‌این ترتیب می‌تواند به بهبود موفقیت تحصیلی نیز منجر شود.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر عملکرد موفقیت افراد، هوش و توانایی ذهنی اوست. هوش هیجانی بر عملکرد افراد در همه‌ی زمینه‌ها تأثیر می‌گذارد و می‌توان آن را به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی فراگیرندگان معرفی کرد. نتایج تحقیقات زیادی (پارکر^۳ و همکاران، ۲۰۰۴؛ ولا^۴، ۲۰۰۳؛ بویلی^۵، ۲۰۰۳؛ نلسون^۶ و نلسون و لاو^۷، ۲۰۰۳؛ استوتلمیر^۸، ۲۰۰۲) بیانگر ارتباط مؤلفه‌های هوش هیجانی و عملکرد و پیشرفت تحصیلی فراگیرندگان است و طبق نتایج تحقیقات ذکرشده می‌توان مؤلفه‌های هوش هیجانی را پیش‌بینی‌کننده‌های مهمی برای عملکرد و موفقیت تحصیلی در نظر گرفت. هوش هیجانی خود به‌تنهایی تولیدکننده‌ی موفقیت نیست اما واقعیت این است که اسنادهای مثبت در درازمدت می‌تواند عامل پیش‌بینی‌کننده‌ی خوبی برای

1 -Hargie

2- interaction

3 -parker

4 -Vela

5 -Boyle

6 - Nelson

7 - low

8 -Stottlmyer

موفقیت باشد (نیکنام، ۱۳۹۳). این قبیل دانش آموزان، معمولاً در فرایند یادگیری فعال هستند و مسئولیت یادگیری خود را به عهده می گیرند. آن ها قادرند با استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی، فرایند یادگیری خود را هدایت و کنترل کنند و به پیشرفت بیشتری در یادگیری دست یابند؛ بنابراین، آن چه در نظام های تعلیم و تربیت از جمله نظام آموزشی کشور ما باید مورد توجه قرار گیرد، گسترش و به کارگیری این راهبرد جدید به عنوان راهبردی دانش آموز محور در فرایند یادگیری دانش آموزان است (درخشان هوره، ۱۳۸۹). نوری نوده (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان تأثیر مهارت های ارتباطی و حرفه ای آموزگاران در آموزش مجازی بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی منطقه دو تهران در دوران کرونا انجام داد و به این نتیجه رسید که مهارت های ارتباطی و حرفه ای آموزگاران در آموزش مجازی بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر معناداری دارد. شیوندی (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان پیش بینی عملکرد تحصیلی و انگیزش تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با اثر واسطه ای هوش هیجانی در بین دانش آموزان دختر متوسطه اول انجام داد و به این نتیجه رسید که هوش هیجانی نقش واسطه ای در رابطه بین الگوهای ارتباطی گفت و شنود و همنوایی با عملکرد تحصیلی و انگیزش تحصیلی دارد. بر این اساس با در نظر گرفتن متغیرهایی چون نقش الگوهای ارتباطی به ویژه الگوی ارتباطی گفت و شنود و هوش هیجانی می توان میزان عملکرد تحصیلی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان را ارتقا داد. حسینی (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان پیش بینی نقش واسطه ای سازگاری تحصیلی در رابطه بین مهارت های ارتباطی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر بیرجند انجام داد و به این نتیجه رسید سازگاری تحصیلی در رابطه بین مهارت های ارتباطی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان تأثیر معناداری دارد؛ بنابراین با توجه به مطالب گفته شده هدف از انجام پژوهش حاضر پاسخگویی به این سؤال است که آیا مهارت های ارتباطی و هوش هیجانی توان پیش بینی موفقیت تحصیلی را در دانش آموزان دارند یا خیر؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی است؛ همچنین این پژوهش با توجه به گردآوری داده ها، توصیفی و از نوع همبستگی می باشد. در پژوهش حاضر جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ تشکیل دادند. جهت انتخاب حجم نمونه از روش نمونه گیری خوشه ای مرحله ای استفاده شد. بدین صورت که چهار مدرسه به عنوان نمونه انتخاب و در هر مدرسه ۶ کلاس پایه ششم انتخاب شدند و با توزیع پرسشنامه در بین دانش آموزان هر کلاس به صورت تصادفی ساده داده های لازم گردآوری شد. تعداد حجم نمونه با توجه به تعداد جامعه نامحدود تعداد ۲۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه موفقیت تحصیلی: جهت اندازه گیری عملکرد تحصیلی دانش آموزان در این پژوهش از پرسشنامه EPT^۱ استفاده شده است. این پرسشنامه اقتباسی از پژوهش های فام و تیلور^۲ (۱۹۹۰) در حوزه عملکرد تحصیلی است که برای جامعه ایران ساخته شده

^۱ Educational performance Test

^۲ Fam and Taylor

است (فام و تیلور، ۱۹۹۰، به نقل از درتاج، ۱۳۸۳). آزمون عملکرد تحصیلی قادر است با ۴۸ سؤال، ۵ حوزه مربوط به عملکرد تحصیلی به شرح ذیل را اندازه گیری نماید: ۱- خودکارآمدی^۱: احساس اطمینان به توانایی خود به منظور از عهده برآمدن مقتضیات تحصیلی و فعالیت های آموزشی. ۲- تأثیرات هیجانی^۲: واکنش فرد در مقابل مجموعه ای از هیجانات از قبیل اضطراب و نگرانی است که باعث برانگیختگی فرد می شود. ۳- برنامه ریزی^۳: توانایی ساماندهی فعالیت های درس بر مبنای یک برنامه مشخص و قابل اجرا و همچنین استفاده مناسب از زمان برای انجام تکلیف آموزشی. ۴- فقدان کنترل پیامد^۴: اعتقاد به این امر که افزایش عملکرد فرد منجر به تغییر در نتیجه دلخواه تحصیلی نمی شود. ۵- انگیزش^۵: نیرو بخشی رفتار به منظور مطالعه بیشتر برای افزایش انگیزه تحصیلی به منظور کسب نمره بالاتر، به دست آوردن شغل مناسب و یا صرفاً مطالعه برای کسب اطلاع و بهبود مهارت ها و دانش عمومی است (نور محمدیان، ۱۳۸۵). نور محمدیان (۱۳۸۵) میزان روایی هریک از عامل های پرسش نامه را به شرح زیر به دست آورده است: عامل اول: ۰/۹۱، عامل دوم: ۰/۹۲، عامل سوم: ۰/۷۳، عامل چهارم: ۰/۶۳، عامل پنجم: ۰/۷۲. در این تحقیق نیز محقق برای به دست آوردن روایی آزمون از روایی محتوا استفاده نمود. در سنجش روایی محتوا، آزمون تکثیر و به ۵ نفر از متخصصان تعلیم و تربیت و ۱۰ نفر از کارشناسان آموزشی سازمان آموزش و پرورش داده شد و نظرات جمع آوری گردید. در اکثر سؤال ها توافق لازم وجود داشت. نور محمدیان (۱۳۸۵) میزان پایایی این آزمون را ۰/۷۴ برآورد نموده است. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۳ محاسبه شد.

پرسشنامه هوش هیجانی شات: هوش هیجانی توسط شات و همکاران (۱۹۹۸) و بر اساس الگوی اولیه هوش هیجانی و سالوی (۱۹۹۰) ساخته شد. این مقیاس شامل ۳۳ جمله ی توصیفی می باشد. این مقیاس ۳ مؤلفه دارد که عبارت اند از: مؤلفه تنظیم هیجان، مؤلفه ارزیابی و بیان هیجان، مؤلفه بهره برداری از هیجان. اجرای این پرسشنامه می تواند به صورت فردی، یا گروهی صورت گیرد. آزمودنی درجه توافق یا مخالفت خود را با هر جمله در یک مقیاس ۵ گزینه ای لیکرت از کاملاً مخالف (۱) تا کاملاً موافق (۵) انتخاب می کند، البته جمله های (۳، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۳۹) به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. مطالعه ای این مقیاس در میان نوجوانان پایایی و ابراز هیجان ۰/۷۵، تنظیم و مدیریت هیجان ۰/۶۶ و بهره برداری از هیجان ۰/۵۵ درصد را نشان می دهد. همچنین پایایی آزمون را با استفاده از «آلفای کرونباخ در هوش هیجانی کل ۰/۸۱، تنظیم هیجان ۰/۷۸، ارزیابی و ابراز هیجان ۰/۶۷ و بهره برداری از هیجان ۰/۵۰» گزارش نمود. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد.

پرسشنامه مهارت های ارتباطی کوئین دام: این آزمون ۳۴ گویه دارد که سطوح مهارت های ارتباطی افراد را در ۵ حیطه توانایی دریافت و ارسال پیام (۹ گویه)، کنترل عاطفی (۹ گویه)، گوش دادن (۶ گویه)، بینش نسبت به فرایند ارتباط (۵ گویه) و مهارت ارتباط توأم با قاطعیت (۵ گویه) می سنجد، سؤالات این پرسشنامه در یک طیف پنج گزینه ای لیکرت از هرگز (۱) تا همیشه (۵)

¹-Self – efficacy

²-Emotional Impact

³-Planning

⁴-Lack of outcome control

⁵- Motive

نمره گذاری می شوند. سؤالات ۴-۶-۲ به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. دامنه نمره محتمل برای هر فرد بین ۳۴ تا ۱۷۰ خواهد بود و نمره بالاتر نشان دهنده مهارت های ارتباطی بالاتر می باشد. پرسشنامه مهارت های ارتباطی کوپین دام در مطالعات متعدد پرستاری مورد استفاده قرار گرفته است و روایی و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۶۹ تا ۰/۶۶ درصد گزارش شده است (چاری و فداکار، ۲۰۰۶). در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد.

یافته ها

جهت بررسی مفروضه نرمال بودن توزیع از آزمون کالموگراف اسمیرنوف استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. نتایج حاصل از آزمون کالموگراف اسمیرنوف

مقدار و سطح معنی داری آزمون	
کالموگراف اسمیرنوف	هوش هیجانی
سطح معنی داری	مهارت های ارتباطی
۰/۸۲	۰/۵۳
۰/۸۲	۱/۵۴
۰/۸۲	۰/۶۷
	موفقیت تحصیلی

همان طور که در جدول ۱ مشاهده می شود، آزمون کالموگراف اسمیرنوف برای تمامی متغیرها در سطح $P < 0.01$ معنادار نیست؛ بنابراین توزیع متغیرهای مذکور از نرمال بودن تبعیت می کند.

برای بررسی رابطه مهارت های ارتباطی و موفقیت تحصیلی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. ماتریس همبستگی مهارت های ارتباطی و عملکرد تحصیلی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
دریافت و ارسال پیام												
کنترل عاطفی	۰/۰۵۶											
گوش دادن	۰/۰۸۷	۰/۰۵۹										
بینش نسبت به فرآیند ارتباط	۰/۰۸۳	۰/۰۶۷	۰/۰۶۱									
مهارت ارتباط توأم با قاطعیت	۰/۰۱۸	۰/۰۵۵	۰/۰۴۳	۰/۰۵۱								
نمره کل مهارت های ارتباطی	۰/۰۲۶	۰/۰۲۱	۰/۰۳۶	۰/۰۱۵	۰/۰۸۹							
خودکارآمدی	۰/۰۵۶	۰/۰۵۷	۰/۰۳۱	۰/۰۴۲	۰/۰۳۱	۰/۰۶۷						
تأثیرات هیجانی	۰/۰۱۸	۰/۰۱۷	۰/۰۴۲	۰/۰۱۵	۰/۰۱۶	۰/۰۶۸	۰/۰۱۴					
برنامه ریزی	۰/۰۱۸	۰/۰۲۴	۰/۰۱۰	۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۰/۰۴۱	۰/۰۲۷	۰/۰۳۳				
فقدان کنترل پیامد	۰/۰۹۹	۰/۰۹۵	۰/۰۱۰	۰/۰۰۳	۰/۰۲۰	۰/۰۳۶	۰/۰۰۳	۰/۰۵۸	۰/۰۳۹			
انگیزش	۰/۰۷۹	۰/۰۴۴	۰/۰۱۶	۰/۰۰۶	۰/۰۴۰	۰/۰۱۵	۰/۰۱۸	۰/۰۷۳	۰/۰۵۳	۰/۰۷۸		
نمره کل موفقیت تحصیلی	۰/۰۱۵	۰/۰۱۸	۰/۰۲۴	۰/۰۰۸	۰/۰۰۶	۰/۰۱۸	۰/۰۲۰	۰/۰۳۷	۰/۰۳۴	۰/۰۴۱	۰/۰۴۲	۰/۰۰۱

برای بررسی رابطه هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: ماتریس همبستگی بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
تنظیم هیجان	۱									
ارزیابی و بیان هیجان	۰/۶۷	۱								
بهره برداری از هیجان	۰/۰۰۱	۰/۶۹	۱							
کل هوش هیجانی	۰/۸۸	۰/۸۸	۰/۸۶	۱						
خودکارآمدی	۰/۳۱	۰/۴۲	۰/۴۵	۰/۳۹	۱					
تأثیرات هیجانی	۰/۲۹	۰/۴۴	۰/۴۲	۰/۴۰	۰/۲۸	۱				
برنامهریزی	۰/۴۷	۰/۴۴	۰/۳۳	۰/۵۴	۰/۲۳	۰/۴۳	۱			
فقدان کنترل پیامد	۰/۵۴	۰/۴۲	۰/۲۴	۰/۲۳	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۶۴	۱		
انگیزش	۰/۵۵	۰/۷۸	۰/۶۲	۰/۵۲	۰/۴۱	۰/۳۸	۰/۴۳	۰/۵۷	۱	
نمره کل موفقیت تحصیلی	۰/۳۸	۰/۴۳	۰/۴۱	۰/۵۳	۰/۲۴	۰/۲۱	۰/۶۴	۰/۴۲	۰/۳	۱

نتایج جدول نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های هوش هیجانی و نمره کل هوش هیجانی با مؤلفه‌های موفقیت تحصیلی و نمره کل موفقیت تحصیلی همبستگی مثبت و معناداری در سطح (۰/۰۰۱) وجود دارد.

جدول ۴. خلاصه مدل رگرسیون پیش‌بینی موفقیت تحصیلی براساس مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی

شاخص‌های هم خطی	ضرایب استاندارد نشده			ضرایب استاندارد شده		
VIF	Tolerance	سطح معنی‌داری	Beta	خطای استاندارد	B	ثابت
		۰/۰۰۱	۲۱/۴۳	۵/۴۳	۵۲/۱۱	ثابت
۳/۳۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱	۶/۰۳	۰/۰۸۷	۰/۴۲۴	مهارت‌های ارتباطی
۳/۴۳	۰/۲۹	۰/۰۰۱	۷/۱۲	۰/۰۷۶	۰/۵۴	هوش هیجانی

در جدول ۴ نتایج مربوط به تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی موفقیت تحصیلی از طریق متغیرهای مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی، آورده شده است. با توجه به اینکه مقدار آماره تحمل از مقدار برش ۰/۱ بیشتر است و آماره تراکم عاملی (VIF) که از مقدار برش ۱۰ کمتر است، نتیجه می‌شود که از مفروضه هم خطی، تخطی صورت نگرفته است. در مدل نهایی، مقدار ضریب رگرسیونی استاندارد شده (Beta) برای متغیر مهارت‌های ارتباطی برابر با ۰/۳۸ و برای متغیر هوش هیجانی برابر با ۰/۵۶ می‌باشد. با توجه به مقدار آماره‌های t به دست آمده که در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد؛ بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی توان پیش‌بینی موفقیت تحصیلی در دانش‌آموزان را دارند.

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر رابطه مهارت های ارتباطی و هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرمانشاه بود. نتایج نشان داد مهارت های ارتباطی و هوش هیجانی توان پیش بینی موفقیت تحصیلی را در دانش آموزان پایه ششم ابتدایی را دارند که با نتایج پژوهش های نوری نوده (۱۴۰۰)، شیوندی (۱۴۰۰) و حسینی (۱۳۹۷) همسو می باشد. در تبیین این نتایج می توان گفت در هر جامعه ای بدون شک یکی از مهم ترین اقشار که نیاز به توجه ویژه دارد، دانش آموزان هستند. اینکه نحوه و کیفیت تحصیل در آن ها به چه صورت باشد از جمله مسائل بسیار مهم است (خاتون زیبایی، ۱۴۰۰). موفقیت یا عدم موفقیت در امر تحصیل نیز از مهم ترین دغدغه های هر نظام آموزشی است. موفقیت و پیشرفت تحصیلی در هر جامعه نشان دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف یابی و توجه به رفع نیازهای فردی است؛ بنابراین نظام آموزشی رازمانی می توان کارآمد و موفق دانست که پیشرفت تحصیلی دانش آموزان آن در دوره های مختلف دارای بیشترین و بالاترین رقم باشد. از جمله مهم ترین نگرانی های معلمان، مدیران مدارس و خانواده های دانش آموزان موفقیت تحصیلی و جلوگیری از افت تحصیلی در واقع همان عملکرد تحصیلی دانش آموزان است. نقطه مقابل موفقیت تحصیلی، افت تحصیلی است که بر اساس مطالعات متعدد تأثیر بسزایی در سرنوشت فرد داشته و همچنین هزینه گزافی به خانواده و جامعه تحمیل می کند. در ایران این امر از مهم ترین مشکلات کنونی نظام آموزشی است که هر ساله ده ها میلیارد از بودجه کشور را هدر می دهد و نیروهای بالقوه و سرمایه های جامعه که همان نیروی انسانی است، بی ثمر می ماند (استراهان، ۲۰۰۳). توجه به اینکه موفقیت تحصیلی به توانایی آموخته شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی اطلاق می شود که به وسیله آزمون های فراگیری استاندارد شده یا آزمون های معلم ساخته اندازه گیری می شود و به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است به طوری که بتوان آن ها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت های فردی مورد مطالعه قرارداد، و از آنجایی که شرط مهم برای رشد و شکوفایی هر جامعه ای وجود افراد آگاه، کارآمد و خلاق است لذا تقویت انگیزه پیشرفت سبب ایجاد انرژی و جهت دهی مناسب رفتار، علائق و نیازهای افراد در راستای اهداف ارزشمند و معین می شود (خدیوی، ۱۴۰۰). بنابراین در تبیین این یافته های می توان چنین بیان داشت که با توجه به اینکه هوش هیجانی بالا، مولد سلامت روانی - اجتماعی و بیانگر شناخت بهتر احساس و هیجانات خود و دیگران، مدیریت بهتر هیجانات خود و دیگران، همدلی کردن با سایرین و برقراری رابطه ی مناسب با آن ها، ایجاد انگیزه در خود و خود را ارزشمند و توانا دانستن و در نهایت داشتن نگرش مثبت به زندگی، رضایت و لذت بردن از آن است، لذا می تواند یک همبستگی مثبت با موفقیت تحصیلی داشته باشند. پژوهش های انجام شده در مورد رابطه بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی، به همبستگی های موجود بین آن ها اشاره دارد و نبود و یا کاهش این ویژگی ها در افراد، موجب برخی مشکلات تحصیلی می شود. برای مثال افرادی که از شناسایی فشارهای روانی بر خود و نحوه کنار آمدن با آن ناتوان هستند ممکن است در طی دوره های تحصیلی استرس های گوناگون و مشکلات هیجانی را تجربه کنند و همین امر، سازمان دهی آنان را برای کارکرد مناسب به هم ریزد. به اعتقاد ما هوش عاطفی و تحصیلی هر دو در یک مسیر و نیل به یک هدف قرار دارند؛ به عبارت دیگر، این دو در عرض یکدیگر قرار دارند و به موازات هم پیش می روند و یک نوع همگرایی بین تلاش های مربوط به پرورش هوش عاطفی و فعالیت تحصیلی وجود دارد. مهارت های عاطفی - اجتماعی یا توانایی هایی که برای موفقیت تحصیلی مورد نیاز می باشند، در هم تنیده

شده‌اند و لازم و ملزوم یکدیگرند و رابطه آن‌ها هم روز به روز تقویت می‌گردد. وقتی ما از نزدیک به مسئله تحصیل و آموزش می‌نگریم، درمی‌یابیم که شباهت‌های زیادی بین محتوای برنامه‌های آموزشی و درسی با برنامه‌های پرورش هوش عاطفی وجود دارد (سیاروچی و دیرمایر، ۱۳۸۴). همان گونه که تقریباً در همه رفتارها بین افراد تفاوت‌هایی وجود دارد موفقیت تحصیلی نیز از این امر مستثنی نیست. از آنجاکه بیشتر افراد هوش شناختی را با هوش هیجانی یکی می‌دانند همچنین تعریف هوش هیجانی مانند هوش شناختی دشوار است ماهیت هوش هیجانی برای اکثر افراد ناشناخته مانده است. برخی از افراد بدون آن‌که متوجه باشند از هوش هیجانی خوبی برخوردارند و از آن بهره می‌جویند و با استفاده از آن به موفقیت دست می‌یابند (جلیلیان، ۱۴۰۰).

از سوی دیگر می‌توان گفت در امر آموزش و پرورش مهارت‌های ارتباطی نقش تعیین‌کننده در ایجاد ارتباط با دانش‌آموزان داشته و می‌تواند در یاددهی و یادگیری تأثیر بسزایی داشته و موفقیت و یا عدم موفقیت دانش‌آموزان را رقم بزند (سرگزی، ۱۴۰۰). یکی از عناصر اصلی در برنامه درسی، روش‌های یاددهی یادگیری است. اگر روش تدریس مورد استفاده به‌خوبی انتخاب گردد، بدون شک توانایی‌های دانش‌آموزان فرصت رشد پیدا می‌کنند. مهارت‌های ارتباطی نگاه جدی به نقش عملیات شناختی ذهنی در یادگیری دارد. این رویکرد به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های فکری و شناختی خود را گسترش دهند. مهارت‌های ارتباطی چون مبتنی بر مهارت‌های تفکر و اندیشه هستند در حل مسائل روزانه زندگی و درس اهمیت فراوانی دارند. طی دو دهه اخیر موفقیت تحصیلی به‌عنوان سازه‌ای مهم مورد توجه معلمان و مربیان قرار گرفته است. این سازه جدید نقش بسیار مؤثری در یادگیری و اهمیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند داشته باشد. چنانچه دانش‌آموزان از مهارت‌های ارتباطی مطلوب استفاده نمایند می‌توانند به‌طور مؤثر مطالعه کنند و عملکرد تحصیلی بهتری داشته باشند (افخمی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۵). پژوهشی توسط یزدی و باسائی سکه (۱۳۹۹) با عنوان رابطه مهارت‌های ارتباطی و کنترل فکر با خودکارآمدی تحصیلی در دانشجویان با هدف بررسی رابطه مهارت‌های ارتباطی و کنترل فکر با خودکارآمدی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه آزاد شهرستان بجنورد انجام شد. نتایج نشان می‌دهد که به‌طور کلی مهارت‌های ارتباطی و کنترل فکر، خودکارآمدی تحصیلی را در جهت مثبت پیش‌بینی می‌کنند. مهارت گوش دادن، درک پیام، بینش، قاطعیت، کنترل اجتماعی و ارزیابی دوباره، خودکارآمدی تحصیلی را در جهت مثبت و راهبرد نگرانی خودکارآمدی تحصیلی را در جهت منفی پیش‌بینی می‌کنند. لذا پیشنهاد می‌گردد مشاورین تحصیلی و مراکز مشاوره دانشجویان مهارت‌های ارتباطی و کنترل فکر را به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین موفقیت تحصیلی به دانش‌آموزان آموزش دهند. اهمیت و ضرورت ارتباطات در زندگی بشر امروزی بسیار اهمیت دارد تا جایی که انسان‌ها بدون ارتباط قادر به زندگی نیستند. در روند تکاملی رابطه در جوامع انسانی، ارتباط از حرکات دست و صورت و اصوات خاص آغاز و به پیدایش خط و زبان منجر شد. ارتباط، رفتار آموختنی و این بیانگر این نظر است که هر انسان با یادگیری درست و کسب مهارت‌های ارتباطی می‌تواند به اصلاح و بهبود رفتارهای ارتباطی خویش دست یابد. ترس از برقراری ارتباط و صحبت کردن در برابر جمع، مشکلی است که برخی با آن روبه‌رو هستند و نمی‌دانند چگونه ارتباطی درست و مؤثر برقرار کنند. مهارت‌های ارتباطی گرچه بهتر است شامل توانایی ارتباط با هر کس در هر زمان باشد؛ گاهی در زمانی خاص و با افرادی خاص از اهمیت بیشتری برخوردار خواهد بود (رادمنش، ۱۳۹۲). جامعه آماری این پژوهش صرفاً دانش‌آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرمانشاه بود باید در تعمیم یافته‌ها احتیاط کرد. با توجه به اهمیتی که مهارت‌های ارتباطی و هوش هیجانی در

موفقیت تحصیلی دانش آموز دارد، لذا پیشنهاد می شود معلمان در کلاس به سنجش و شناسایی میزان هوش هیجانی و مهارت های ارتباطی در دانش آموزان خود پرداخته و با ایجاد موقعیت هایی که دانش آموز در آن احساس موفقیت کند و یا کمک به دانش آموز به بهبود هوش هیجانی و رشد مهارت های ارتباطی دانش آموزان کمک کنند.

منابع

- جلیلیان، سعید (۱۴۰۰). پیش بینی عملکرد تحصیلی بر اساس هوش هیجانی، تنظیم شناختی هیجان و سبک های حل مسئله در بین دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.
- حسینی، عاطفه (۱۳۹۷). پیش بینی نقش واسطه ای سازگاری تحصیلی در رابطه بین مهارت های ارتباطی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر بیرجند، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بیرجند.
- خاتون زیبایی، نرجس (۱۴۰۰). بررسی ارتباط میان انگیزش تحصیلی و علاقه مندی به درس با موفقیت تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد موسسه عالی کویان.
- سرگزی، مجتبی (۱۴۰۰). تأثیر مهارت های ارتباطی مدیران مقطع ابتدایی بر خود کارآمدی با نقش واسطه ای باورهای آموزشی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- سبزی، ندا (۱۳۹۱). بررسی الگوی علی ابعاد شخصیت، هوش هیجانی، خودکارآمدی عاطفی و مهارت های ارتباطی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شیراز.
- شیوندی، صفورا (۱۴۰۰). پیش بینی عملکرد تحصیلی و انگیزش تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با اثر واسطه ای هوش هیجانی در بین دانش آموزان دختر متوسطه اول، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور واحد تهران.
- کایوند، فریدون؛ شفیق آبادی، عبدالله و سودانی، منصور (۱۳۸۸). اثربخشی آموزش مهارت های ارتباطی بر اضطراب اجتماعی دانش آموزان پسر سال اول متوسطه ناحیه ۴ آموزش و پرورش شهر اهواز. *دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، ۱۱(۴۲): ۱-۲۴.
- نوری نوده، سیده معصومه (۱۴۰۱). تأثیر مهارت های ارتباطی و حرفه ای آموزگاران در آموزش مجازی بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی منطقه دو تهران در دوران کرونا، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور استان تهران.
- Hargie, O. (2016). *Skilled Interpersonal Communication*, 6th edition. Hove: Routledge.
- Mayer, J. D., Salovey, P. (1995). Emotional intelligence and the construction and regulation offerings. *Applied preventi psycho*; 4: 197-208.
- Mau, W. C. (2019). Parental influences on the high school students' academic achievement: A comparison of Asian immigrants, Asian Americans, and White Americans. *Psychology in the Schools*, 34(3), 267-277.
- Parker, James DA, et al (2004). Emotional intelligence and student retention: Predicting the successful transition from high school to university. *Personality and Individual Difference*. 41.7 1329-1336.
- Salovey, P., Bedell, B.J., Detweiler, J.B & Mayer, J.D. (2000). Current directions in emotional intelligence research. *Handbook of emotions*, New Yourk: Gailford press.